

5 / ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS

The following activities are restricted (some partially, some completely) during the Nine Days:

- I. Eating Meat or Drinking Wine
- II. Purchasing New Items
- III. Making and Repairing Garments
- IV. Laundering and Cleaning Clothing
- V. Wearing New or Laundered Clothing
- VI. Bathing and Swimming
- VII. Building, Decorating, and Related Activities
- VIII. Wearing Shabbos Clothing

I.

Eating Meat or Drinking Wine During the Nine Days

A. Reason for Prohibition

According to the Talmud, the prohibition against eating meat (including fowl) or drinking wine applies only to the last meal that one eats before the fast of *Tishah B'Av*. This meal is called *seudah hamafsekes* (the meal that separates). Nevertheless, it is our centuries-old custom to refrain from eating meat or drinking wine from *Rosh Chodesh Av* until after *Tishah B'Av*.^[1] One who eats meat or drinks wine during that period is in violation of a prohibition comparable to a vow.^[2]

1. הרשב"א בתשובות ח"א סי' שו כתב וז"ל: וכבר נהגו רבותינו נוחי הנפש שלא לאכול בשר משנכנס אב, ואע"פ שאין כאן איסור מדין התלמוד עד סעודה המפסקת, מ"מ מי שאוכל בשר בכל המקומות שנהגו בו איסור הרי הוא פורץ גדר של הראשונים ופורץ גדר ישכנו נחש, עכ"ל. וכן פסק המחבר בסי' תקנא סעי' ט.

2. ערוך השלחן סי' תקנא סעי' בג.

Moreover, one who disregards this custom demonstrates a lack of concern about the Temple that lies in ruins.

The Poskim offers two reasons for this prohibition:

1. Both eating and drinking wine are pleasurable — and, to a degree — self-indulgent activities that are inappropriate for the intense national nine-day mourning period.^[3]

2. The Gemara (*Bava Basra* 60b) states: When the Second Temple was destroyed, many Jews adopted ascetic mourning practices. They would not eat meat or drink wine. R' Yehoshua engaged them [in conversation], "My sons, why do you not eat meat or drink wine?" They replied, "Shall we then eat meat, which used to be brought as offerings on the *Mizbei'ach*, when those offerings have ceased? Shall we then drink wine, which used to be poured as libations on the *Mizbei'ach*, when those libations have ceased?" R' Yehoshua responded, "We do not impose a decree upon the public unless the majority of the public is able to comply with that decree" (*Bava Basra* 60b).

Now, being that the majority of people would be unable to refrain from eating meat and drinking wine throughout the year, the Rabbanim would not promulgate such a prohibition. However, most people will not find a nine-day period of abstinence too difficult to handle. Thus, the Rabbanim promulgated the custom of refraining from meat and wine from *Rosh Chodesh Av* until after the fast, in order to remember and to mourn over the animal offerings and wine libations that ceased with the destruction of the Temple.^[4]

B. When Does the Prohibition Begin?

The prohibition begins with sunset preceding *Rosh Chodesh Av*.^[5] One who began eating or drinking wine before

3. ערוך השלחן סי' תקנא סעי' בג.

4. ביאור הגר"א סי' תקנא סעי' ט.

5. מ"ב סי' תקנא ס"ק נח וז"ל: ור"ח בכלל וכן המנהג במדינותינו, עכ"ל. והגאון בעל שואל ומשיב בספרו יוסף דעת (יו"ד סי' שמא דף רסד ע"ג) כתב להוכיח מהגמרא דאסור מר"ח, דאיתא במסכת תענית דף כט: דרבי מאיר סבר אסור לספר ולכבס מיום

5: ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS 51

sunset must stop at sunset, even in the middle of a meal.^[6]

One who recites *Maariv* before sunset on the evening before *Rosh Chodesh Av* may not eat meat or drink wine after *Maariv*, even though the sun has not yet set.^[7]

C. When Does the Prohibition End?

It is customary not to eat meat or drink wine until halachic noon (i.e., halfway between sunrise and sunset) on the tenth of Av. However, if a *seudas mitzvah* is held before noon, all invited guests may eat meat and drink wine.^[8]

D. Children

All authorities agree that a healthy child who has reached the age of *chinuch* regarding mourning (i.e., 7 or 8) is not permitted to eat meat or drink wine,^[9] and all agree that a

ר"ח עד התענית, שנאמר והשבת כל משישה חגה חרשה ושבתה, וקי"ל אין שמחה אלא בבשר, וסתם אמרו משנכנס אב ממעטין בשמחה, עכ"ת. וראיתי שמביאים משו"ת מצפה אריה תניינא סי' יב שכתב על דברי השואל ומשיב שהם דברי תימה, דהא מדינא דהש"ס אין איסור באכילת בשר כלל אלא בסעודה המפסקת, ואיך כתב דיש סמך לזה מהש"ס.

אבל יש באחרונים שנהגו בכמה מקומות לאכול בשר בר"ח (בעיקר במקומות ספרד), דעיין בשו"ת כנה"ג (סי' תקנא ס"ק כז) שכתב שאע"פ שהמהרי"ל כתב להחמיר מ"מ המנהג פשוט בקושטא לאכול בשר ולשתות יין בר"ח אב, אף שנהגים להמנע מהם מר"ח ואילך, ומכח הסברא נראה שאין ראוי להחמיר בר"ח. וכ"כ החיד"א במורה באצבע (אות רלג) שאנו נהגנו לאכול בשר לכבוד ר"ח, וכ"כ בספר בן איש חי פרשת דברים אות טו.

ובספר דרכי חיים ושלוש (אות תרסו) כתב דהנהוג בכל השנה לעשות סעודה בר"ח לדידיה נחשב סעודת מצוה ומותר אף בר"ח זה לאכול בה בשר. ובספר נזירות שמשון סי' תקנא כתב שנהגו איסור אף בר"ח ואפי' סעודת מצוה, מפני שמת בו אהרן הכהן, ויש שמתענים כדאיתא בסי' תקפ.

6. קובץ הלכות לימי בין המצרים פסקי הלכות פ"ב אות קח.

7. מגן אברהם סי' תקנא ס"ק כו.

8. בשו"ע סי' תקנח כתב המחבר: בת"ב לעת ערב הציתו אש בהיכל ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי, מפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. והוסיף הרמ"א דיש מחמירין שלא לאכול עד חצות היום ולא יותר. והמ"ב בסי' קב כתב ופשוט דבסעודת מצוה מותרים כל הקרואים לאכול בשר אפי' איננו קרובו וכו'.

9. זה פשוט דקטנים שהגיעו לחינוך באבילות אסורים לאכול בשר ולשתות יין.

child younger than 3 is exempt from the prohibition.^[10] Some authorities exempt a child between the ages of 3 and 7; the *Mishnah Berurah*, however, does not.^[11]

10. השערים מצויינים בהלכה הובא בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שעא ובספר קרא עלי מועד דף מ הערה י בשם הגר"ש וואזנער שליט"א כתבו דבקטנים עד גיל שנתיים אין מנהג זה נוהג לכל השיטות, אפילו לפי שיטת הדגול מרבבה הובא בציון 11, ועיי"ש שהסביר דבריו וז"ל: ונראה לי דטעמו משום דהרמ"א כתב בסי' שכח סעי' יז לענין שבת דסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי, ודעת הגאון הנ"ל דהיינו עד גיל שנתיים או שלש, וכבר נתבאר דלחולה קצת אין מנהג להחמיר בבשר ויין אחרי ר"ח, לכן דעתו להקל בזה לגמרי. אולם י"א דלענין שבת קטן נקרא עד בן שש וי"א עד תשע, ואפ"ה מבואר כאן במ"ב דקטן הבריא אסור בבשר ויין. וצריך לומר הטעם משום דמירי שאין לו צורך לאכול בשר אבל במקום הצורך יש להקל. ועיין בשו"ת שבט הלוי חלק ו סי' עב דאם יש צורך אפשר להקל. ועיין באו נדברו ח"ז סי' סא שדעתו דבעת הצורך אפשר להאכיל לקטן פחות מבן ט' בשר עוף בלא שום פקפוק. ועיי"ע בזה בשו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' רלח.

11. המג"א בסי' תקנא ס"ק לא כתב על דברי הרמ"א דנותנים לתינוק לשתות יין של הבלדה וז"ל: משמע דמותר ליתן לתינוק בשר ויין בשבת זו דמעיקרא לא נהגו איסור להחמיר בתינוק, ודוקא בתינוק שאינו יודע להתאבל על ירושלים, עכ"ל. הרי מבואר מדברי המג"א דמותר לקטן שלא הגיע לחינוך לאכול בשר ולשתות יין. וכדבריו פסק המקור חיים סי' תקנא סעי' י, והחיי אדם כלל קלג סעי' טז. אמנם הדגול מרבבה חולק על המג"א וז"ל: מהרמ"א סי' תקנא סעי' ט משמע דגם לקטנים אסור לאכול בשר דאם לא כן למה סתם וכתב שמצניעין סכין של שחיטה, ולא כהמג"א בס"ק לא, עכ"ל. וכדברי הדגול מרבבה פסקו הא"ר ס"ק כד והמ"ב בס"ק ע, והערור השלחן ס"ק כו, והאג"מ באו"ח ח"ד סי' כא ס"ק ד. ועיין בא"ר שכתב דטעמו דהך איסור דומה להא דאסור לגדול לספר לבניו. ועיין במ"ב בס"ק פא שהסביר הך איסור בתרי טעמי, או משום אבילות או משום עגמת נפש. ובשעה"צ בס"ק צא כתב ונפ"מ בין הטעמים למי שהוא פחות משש שנים דלא הגיע עדיין לחינוך ומשום עגמת נפש אסור. עכ"פ כל הני פוסקים שאסרו לגדול להאכיל לקטן שלא הגיע לחינוך ע"כ נקטו דטעם האיסור משום עגמת נפש (ר"ל כדי שיהיה עגמת נפש לגדול).

ועיין בשו"ת אור לציון ח"א סי' לח שכתב לתמוה על המשנה ברורה שפסק להחמיר כדברי הדגמ"ר והניח דעת המג"א שהוא גדול האחרונים, בדבר שאין איסורו אלא מחמת מנהג. ואע"פ שהרמ"א בהג"ה כתב שנהגו להצניע הסכין של השחיטה מ"ח אב ואילך, י"ל דהיינו משום דאין דרך לשחוט ולבשל במיוחד לצורך הקטנים, כל שהגדולים אינם אוכלים. ומ"מ לענין הלכה נראה שאין לאסור בשר לקטנים בני עדות הספרדים. ורק לאשכנזים אפשר שאחר המג"א החמיר בזה לקטנים היודעים להתאבל על החורבן, אפשר שנהגו אח"כ כמותו, אבל לדידן (הספרדים) שלא מצניו למי שכתב שנהגו להצניע הסכין, וגם לא מצאנו למי שכתב שנהגו לאסור אכילת בשר גם לקטנים, לכן נראה דלדידן גם קטן שהגיע לחינוך ויודע ענין אבילות מותר להאכילו בשר, שכל שיש ספק במנהג יש להעמידו על עיקר הדין.

וראייתי בשו"ת התעוררות תשובה ח"ב סי' קעב שכתב, שאף שלכתחילה אין לתת לקטן שהגיע לחינוך לאכול בשר בימים אלה, מ"מ אם אוכל בעצמו אין צריך להפרישו,

5: ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS 53

A frail child who would benefit from eating meat may do so, regardless of age.^[12]

E. Prohibited Foods

1. Meat, Fowl

The meat of an animal (e.g., beef, lamb) or fowl (e.g., chicken, turkey [all references to chicken that follow include turkey, duck, etc.]) or food that was cooked with meat or chicken are included in the prohibition.

Pareve food cooked in a clean meat pot is not included in the prohibition, even if the pot had been used for meat within the previous twenty-four hours.^[13]

2. Wine, Grape Juice

Wine^[14] and grape juice^[15] are forbidden. Diluted wine or grape juice that retains its flavor is prohibited, even if it has been diluted to the point that the *berachah* בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן can no longer be recited over it.^[16] Beer^[17] and other non-grape alcoholic beverages^[18] are not included in the prohibition.

3. Cooking or Baking With Wine

One may not cook a dish with wine if the wine enhances the dish. However, it is permitted to add wine to a dough even though the wine enhances the dough.^[19]

אע"פ שהגיע לחינוך, כיון שאין איסור על הבשר עצמו ורק הזמן גורם למניעתו, ובוה לא שייך מצות חינוך עב"ד. ובפנים כתבנו כדברי המ"ב.

12. עיין ציון 10. ועיין בקונטרס שיעורי הלכה דף כא שהביא השאלה אם מותר ליתן לקטן מאכלי בשר שנשארו להם מלפני ר"ח.

13. שו"ע סי' תקנא סעיף ט"ז ומ"ב סי' תקנא ס"ק סג.

14. שו"ע סי' תקנא סעי' י'.

15. מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, הובא בספר מועדי ישורון עמוד 130.

16. שערי תשובה סי' תקנא ס"ק יא, ועי"ש שהקיל לאדם חלוש.

17. רמ"א סי' תקנא סעי' יא.

18. שו"ת אור נעלם סי' ח.

19. בנוגע לתבשיל שיש בו תערובות יין אם מותר לאכול בתשעת הימים עיין בט"ז סי' תקנא ס"ק יט שמתיר, כמו ששנינו בנדירים דף נב הנודר מן היין מותר בתבשיל שיש

4. Grape-Juice Ices

Ices made from wine or grape juice are prohibited.^[20]

F. Exclusions and Exemptions

1. A Mistake

One who forgot the prohibition and mistakenly recited a *berachah* over meat or wine should taste or sip a tiny amount in order that the *berachah* not be in vain.^[21]

2. The Sick

A sick person (even a *choleh she'ein bo sakanah*, i.e., one whose malady is not life threatening) may eat meat until the *seudah hamafsekes*.^[22]

3. Limited Diet

A healthy person who is unable to eat dairy foods may eat

בו טעם יין, וכן כתב בביאור הגר"א בסעי' ט דיש לדמותו לנדרים. אך המג"א בס"ק כט כתב דהאידינא דנהוג עלמא איסור אפי' בתבשיל של בשר, וכתבו האחרונים דה"ה דאסור בתבשיל שיש בו תערובות יין (א"ר סי' תקנא ס"ק כב, מקור חיים סי' תקנא בגדי ישע סי' תקנא, ובשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קלב).

אמנם בעוגה או דבר מאפה שנילוש עם יין או מיץ ענבים מותר לאכלו בתנאי שלא ניכר בעוגה טעם היין, הגם שהוא משפר הטעם. וכן סובר הגרי"ש אלישיב שליט"א הובא בספר הלכות ומנהגי בין המצרים דף עט, וכ"כ בספר קרא עלי מועד דף לט בשם הגר"נ קרליץ שליט"א. וע"ע בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' רנט.

20. שו"ת מקדש ישראל פ"ב הלכה כ"ב.

21. שדי חמד פאת השדה בין המצרים סי' א אות ד.

22. הרמ"א בסי' תקנא סעי' ט כתב שאין שוחטים כי אם לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה, עכ"ל. והרמ"א לא כתב באיזה חולה מיירי. אמנם המ"ב בס"ק סא כתב אפי' חולה קצת. ולא כתב חילוק בין בשר בהמה לבשר עוף, ומשמע מדבריו דאפי' בשר בהמה מותר לחולה במקצת לאכול. וכדבריו כתב המקור חיים בסי' תקנא שאפי' לחולה כל דהו מותר לאכול בשר, וכן פסק בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' כז. והיעב"ץ בסידרו (עמוד ריד) התיר יותר מזה, שכתב אודות תלמיד חכם שנתארח בבית בעל הבית ומשום חולשא דאורחא צריך הוא לאכול בשר, שמותר לבעל הבית לאכול עמו בשר ולשתות יין, שאין לך סעודת מצוה גדולה מזו, עי"ש.

וראיתי בכמה פוסקים דאם אפשר להחולה להסתפק בבשר עוף עדיף טפי. ומה שכתבנו שמותר עד סעודה המפסקת עיין בזה הלכות ומנהגי בין המצרים פרק ד הלכה מו.

5: ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS 55

chicken,^[23] but not on the seventh or eighth of Av.^[24]

4. During Pregnancy

A pregnant woman may eat chicken if necessary.^[25] However, if possible she should not do so on the seventh or eighth of Av.^[26]

5. Nursing Mothers; Postpartum; Miscarriage

A nursing mother may eat chicken or meat until the *seudah hamafsekes* if refraining will be detrimental to her milk.^[27]

During the first thirty days after childbirth, a woman may eat meat. However, if she does not feel weak, she should not do so on the seventh or eighth of Av.^[28]

A woman who has miscarried should consult a halachic authority.

6. Seudas Mitzvah

Meat and wine are permitted at a *seudas mitzvah*.^[29] The

23. המ"ב בסי' תקנא ס"ק סד כתב וז"ל: ומכל מקום מי שאי אפשר לו לאכול מאכלי חלב מותר לו לאכול בשר עוף או בשר מלוח ג' ימים. ומה שכתב המ"ב דכדי לאכול בשר בהמה בעינן מליח ג' ימים אינו ברור כ"כ, ועיין בזה סי' בספר הלכות ומנהגי בין המצרים פ"ד, הערה 64.

24. מ"ב סי' תקנא ס"ק סא.

25. ערוך השלחן סעי' כו, וכתב שם דאם אי אפשר בבשר עוף מותרת לאכול בשר בהמה.

26. מ"ב סי' תקנא ס"ק סא.

27. מ"ב סי' תקנא ס"ק סד. ומה שכתבנו שמותר עד סעודה המפסקת עיין הלכות ומנהגי בין המצרים פרק ד' הלכה מו.

28. המג"א בסי' תקנא ס"ק ט כתב: נוהגות קצת יולדות למנוע מבשר ויין מו' באב ואילך, ונכון, שבאותו היום נכנסו העכו"ם להיכל, עכ"ל. ועיין בא"א (מבוטשאטש) שכתב וז"ל: מ"ש בסי' תקנא באו"ח סתם שיוולדות נמנעות מלאכול בשר מו' באב והלאה, ולא נתפרש הגבול, ומשורת הלכה עד ל' הו"ל יולדות גם לגבי הלכה קבועה בסי' תקנא וכל שכן בזה. אך כיון שהן נוהגות להחמיר על עצמם כל שלא עמדו ממה שקורין קינדבעט, עד השבת ההוא ודאי בכלל יולדת היא, וגם אחר כך כל שעושים שאלה בזה מסתמא לא הובראה כל כך, וכל שכן שנוהגות לאכול רק עוף ובעוף יש להקל לגמרי. אך כשאוכלת של בהמה ואין עוף מצוי להן כל כך גם כן יש להחמיר עד ל', וכל שעושות שאלה ועד שעומדת כנ"ל יש להקל ביותר בזה, עכ"ל.

29. הרמ"א בסי' תקנא סעי' י כתב: ובסעודת מצוה, כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת

number of people who may partake is dependent upon the date of the *seudas mitzvah*.

Until the week of *Tishah B'Av*, anyone who would normally be invited to the *seudas mitzvah* (e.g., relatives and friends) may be invited and may partake of meat and wine.^[30]

During the week of *Tishah B'Av*, the celebrant, his close family (i.e., relatives who are not permitted to testify in court on his behalf), and a maximum of ten other men may partake of meat and wine. Other guests may participate in the meal, but may not eat meat or drink wine.^[31]

On *Erev Tishah B'Av* the meal must begin before halachic noon and preferably be finished before noon.^[32]

The exemption for a *seudas mitzvah* includes four celebrations:

- a. *bris*
- b. *pidyon haben*
- c. *siyum*
- d. *bar mitzvah*

a. *Bris*

i. Wine for the *Berachos* at the *Bris*

At a *bris*, a *berachah* is recited over a cup of wine. Usually, the one who recites the *berachah* drinks the wine. During the Nine Days it is preferable that a child (below 7 or 8) drink the wine. If no such child is present then the mother, the father or

סעודת אירוסין, אוכלים בשר ושותין יין.

30. הרמ"א שם כתב "כל השייכים לסעודה, אבל יש לצמצם שלא להוסיף" (ר"ל המותרין לאכול בשר ולשתות יין). והמ"ב בס"ק עה כתב וז"ל: היינו כל מי שהיה הולך בזמן אחר לסעודה זו, הן מחמת קורבה או מחמת שהוא אוהבו, ונשים השייכות לסעודה במקום שדרך לזמון לסעודה ג"כ מותרין ע"כ. ובס"ק עו כתב ע"ד הרמ"א שלא להוסיף וז"ל: היינו מי שלא בא מחמת קורבה או אהבת רעים רק לאכול ולשתות, ועבירה הוא בידו.

31. הרמ"א שם כתב: ובשבוע שחל ת"ב בתוכה אין לאכול בשר ולשתות יין רק מגין מצומצם. והמ"ב בס"ק עו כתב וז"ל: היינו מלבד הקרובים הפסולים לעדות, ומלבד הבעלי מצוה מותר להוסיף עשרה משום ריעות, והשאר אוכלים מאכלי חלב, עכ"ל. ובשעה"צ ס"ק פט כתב דאם נמשך הסעודה לאחר חצות אין כאן בית מיחוש, רק שלא יהיה יותר מעשרה, ואפשר דוקא לאלו הלומדים בעצמם.

32. מ"ב סי' תקנא ס"ק עח.

5: ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS 57

the *mohel* should drink the wine.^[33]

ii. Meat and Wine at the Meal

The meal eaten in honor of a *bris* is considered a *seudas mitzvah*. Therefore it is permitted to serve meat and wine at the meal, but only within the parameters delineated in the opening paragraphs of this section (F.6). This is true even if the *bris* was delayed and was performed after the eighth day.^[34] Some authorities rule that permission to serve meat at a *bris* applies only to someone who usually serves meat at a *bris*; one who does not usually serve meat at a *bris*, yet wants to do so now in order to circumvent the Nine Days' prohibition, is not permitted to serve meat.^[35]

Some families customarily serve a *seudah* on the night before a *bris* (*Vachnacht*). Meat and wine are not permitted at that *seudah*.^[36]

iii. Wine for *Bircas Hamazon*

It is permitted to recite *Bircas Hamazon* over a cup of wine. Moreover, it is permitted to drink from the wine.^[37]

b. *Pidyon Haben*

As mentioned above a *pidyon haben* is considered a *seudas mitzvah* and one is permitted to serve meat and wine at the

33. כמו שכתב הרמ"א בסי' תקנא סעי' י לגבי כוס הברלה ה"ה בכוס של מילה דצריך לכתחילה לתת לקטן לשתות. ועיין בספר אוצר הברית (ח"א עמוד ר"צ) שהביא מהגר"ש אלישיב שליט"א דכיון דכוס של מילה אינו מדינא דגמרא ולא בא אלא בשביל כבוד הברכה אין דינו כיון של מצוה, ולכן מדינא צריך ליתן לחינוך. ועכ"פ יתן להילדת או לבעלי הברית ולא ישתה המברך בעצמו.

34. שערי תשובה סי' תקנא ס"ק טו.

35. שו"ת התעוררות תשובה או"ח ח"ג סי' שמג. מ"מ מסתבר דמי שבשאר ימות השנה אינו אוכל בשר בהשתתפו בסעודת ברית מילה משום שרוצה לשתות קאווע וכדומה, שמ"מ מותר לו לאכול בשר בסעודת ברית בימים הללו.

36. מ"ב סי' תקנא ס"ק סב בשם היד אפרים. ויש פוסקים שמקילין מר"ח אב עד שבוע שחל בו ת"ב (ספר החיים בהשמטות לסי' תקנא), בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' לו הובא בשע"ת ס"ק כח, דמותר רק באחד, או בבשר או בייין.

37. מ"ב סי' תקנא ס"ק עב.

meal,^[38] even if the *pidyon haben* is not in its proper time.^[39]

It is permitted to recite *Bircas Hamazon* over a cup of wine. Moreover, it is permitted to drink from the wine.

c. *Siyum*

i. What Is Considered a Valid *Siyum*

A *siyum* is celebrated upon the completion of the study of certain sacred volumes. The meal served in conjunction with a *siyum* is a *seudas mitzvah* at which meat and wine may be served. A *siyum* is made at the completion of any one of the following:

A tractate of either *Talmud Bavli*^[40] or *Talmud Yerushalmi*;^[41] any of the six *Sedarim* (Orders) of the *Mishnah* (some authorities permit even less than a full *Seder*, see footnote);^[42] any of the twenty-four Books of the *Tanach* that has been studied in depth;^[43] any of the four volumes of the

38. רמ"א סי' תקנא סעי' י.

39. שערי תשובה סי' תקנא ס"ק טו.

40. מקור לדין זה הוא במסכת שבת דף קיח: דאמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן.

ואפי' אם למד המסכתא שלא כסידרה נמי חשוב סיום מסכת (שו"ת בצל החכמה ח"ב סי' כח, שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' צג). ויש דיון בפוסקים אם סיום על מסכת ממסכתות קטנות, כגון מסכת כלה וכדומה אם זה נחשב סיום. ועיין בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' שפו דנחשב סיום רק אם עומד שם דרך לימודו, אבל כשלומד מסכת קטנה בכוונה כדי שיעשה סיום לא נחשב סיום במסכתות קטנות. וע"ע בזה בשו"ת בית ישראל ח"א או"ח סי' מו, ובשו"ת בית אבי ח"ב סי' נב.

41. סידור פסח בהלכתו פרק יד סעי' ו.

42. בדין זה כמה משניות צריכין ללמוד כדי לעשות סיום אינו ברור כ"כ בפוסקים. בספר מועדי ישרון דף 132 הביא בשם מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דעל ג' מסכתות כבר אפשר לעשות סיום. ויש כמה פוסקים שסוברים שאפי' על מסכת אחת יכולים לעשות סיום אם למדו עם הרע"ב ותוספות יו"ט (וכמוכן היינו דוקא אם בשאר ימות השנה הוא עושה סעודה בבשר ויין בשביל לימוד מסכת אחת). ויש שכתבו שבכדי לעשות סיום על משניות יש ללמוד סדר שלם (שו"ת פני מבין או"ח סי' קג, שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' צט, הגר"י קמינצקי זצ"ל הובא בספר אמת ליעקב עמוד רכה הערה 511).

ולמעשה מקובל להורות דלא מהני סיום על לימוד מסכת אחת של משניות, רק כשמסיים סדר שלם. אמנם ראיתי בשו"ת מקדש ישראל סי' קמא דלגבי קטן מהני סיום מסכתא אחת של משניות.

43. בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קנו כתב וז"ל: וא"כ ודאי יש ללמוד מזה שגם לימוד

5: ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS 59

Shulchan Aruch.^[44]

The celebrant of a *siyum* must understand to some degree what he has studied.^[45] It is questionable whether a meal served after one has completed a course of study by merely listening to a prerecorded lecture qualifies for this exemption.^[46]

The *siyum* celebrated by a child who has completed one of the above-mentioned volumes, and who understands what he has studied, qualifies for this exemption. Even adults may eat meat at his *siyum*.^[47]

Meat and wine may not be served at a collective *siyum*; i.e., a *siyum* celebrated after each person of a group studied a different section of the same *sefer*. Even though every word of the *sefer* was studied, no one individual studied the entire volume.^[48]

מקרא בחבורה שנמשך איזה זמן שלא גרע מכל מצוה שיש לעשות שמחה ומשתה והיא נחשבת סעודת מצוה כשגומרין איזה ספר כשלמדו בעיניו. אבל פשוט שהוא רק כשלמדו כפי פירוש אמת שהוא כאחד מפירושי רבותינו הראשונים, ולא בפירושים מאנשים דעלמא שרובן בדואים ואינם אמת, והרבה יש גם כעין מגלה פנים שלא בהלכה, עכ"ל. וע"ע באג"מ או"ח ח"ב סי' יב.

44. שו"ת בית אבי ח"ב סי' נב. ועיין בספר מנהגי קול אריה (תולדות אות לג) משם בעל לבושי מרדכי משם הגר"א שכתב להגיה בדברי הרמ"א סעי' י שכתב דמותר לאכול בשר בסעודת סיום מסכת וסעודת אירוסין דזהו טעות הדפוס וצריך לכתוב "ספרים אחרים". וטעמו משום דיש סתירה, דאיך כתב הרמ"א דמותר לשתות בשר בסעודת אירוסין, הא המחבר פסק בסעי' ב דאין עושין סעודת אירוסין בכלל בימים הללו, ואם הגירסא הוא "ספרים אחרים" אין כאן סתירה, והביא שם דהקול אריה עשה סיום בהט' ימים על ספר עשרה מאמרות.

45. שו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סי' קנד אות ג.

46. עיין בספר שו"ת מקדש ישראל בקובץ הלכות לימי בין המצרים (פסקי הלכות פרק ב הלכה קמד שכתב ובנוגע לעשות סיום על שיעור שלמד בשמיעה מן טע"פ תלוי אם יוצא מצות ת"ת בהרהור הלב, ואולי דלכו"ע (אף דלמ"ד דיוצא מצות ת"ת בהרהור) לא מהני לענין זה, שיש לומר דשמחה לאיש במענה "פיו" (משלי טו:בג) דייקא, עכ"ל.

47. שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' ק.

48. שו"ת ויברך דוד ח"א סי' כד בהגה שם כתב וז"ל: אמנם נראה דהא דסעודת סיום חשוב סעודת מצוה וכן הא דאין אומרים תחנון, היינו כשאדם אחד סיים מסכת כולו, אבל מה שנהוג כעת לחלוק מסכת אחת בין כמה אנשים ובצירוף כולם מסיימים, אף שבודאי ענין גדול הוא, מ"מ אינו נכנס בגדר הנ"ל, שלאו שמחה גדולה הוא כמובן. וראיתי בשו"ת קנין התורה בהלכה (ח"ה סי' נב) שתפס בפשיטות דגם בכה"ג חשוב סעודת סיום מצוה ומותר לאכול על ידה בשר בטי' ימים ולא ידעתי מנ"ל הא, עכ"ל.

Some authorities rule that only one who usually serves meat and wine at a *siyum* is permitted to do so during the Nine Days.^[49] Accordingly, one who does not make a *seudah* during the year after studying one of the six Orders of *Mishnah* or one of the Books of *Tanach* may not do so during the Nine Days.

Likewise, some authorities permit meat and wine at a *siyum* only if the volume was studied at its usual pace, and the completion happened to coincide with the Nine Days. If, however, the completion was hurried or delayed, a *siyum* may be made, but meat or wine may not be served.^[50] After the sixth day of Av one should refrain from celebrating a *siyum*.^[51]

Some authorities rule that a *siyum* should be postponed until after *Tishah B'Av*.

On the other hand, however, some Chassidic masters encourage the celebration of a *siyum* during the Nine Days. Since Torah study serves as a means of protection against the influence of sin and impurity, it is hoped that this study and joyous celebration of it will facilitate and hasten the final redemption. Furthermore, since a *siyum* is frequently arranged

49. המ"ב בסי' תקנא ס"ק עג, וגם אם לא היה עושה סעודה בשאר הימים אפשר שלא יעשנה גם עתה. ומקור לזה הוא בא"ר ס"ק כו. ועיין בחיי אדם כלל קלג הלכה טו שנקט בדברי הא"ר. אמנם עיין בשו"ת רמ"ט סי' מא שכתב וז"ל: והרי כפי ששמעתי רבים מקילין לעצמם בסיום מסכתא וכו', וגם כשאינו רגיל לעשות סעודה בזמן אחר, עכ"ל.

50. מ"ב סי' תקנא ס"ק עג בשם הא"ר. ועיין בערוך השלחן סי' תקנא סעי' כח שכתב וז"ל: ודע שיש שמניחים הסיום מסכת על ימים אלו כדי לאכול בשר, ודבר מכווער הוא, דאע"ג דבמ"א מוכח דמותר לשייר מקצת הגמרא לסיום מצוה וכו' מ"מ להניח לכתחילה בשביל אכילת הבשר לא נאה ולא יאה. ויש שלומדים לכתחילה מסכת כדי לעשות סיום בימים אלו, ודבר זה אפשר כדאי לעשות שעל ידי זה יעסוק בתורה, מיהו אין לבקש על הסיום רק ת"ח השייכים ללימוד התורה, עכ"ל.

אמנם כתוב בסידור יעב"ץ וז"ל: ואף הממהר לסיים לימוד ספר יותר מלימודו בשאר ימות השנה לית לן בה כי מי"מ הוא זריו ונשכר שהקדים עצמו למצוה, ובתנאי שלא יגרע מעסק הלימוד היטב כראוי להבין ולהשכיל, משא"כ בדלא ידע מאי קאמר רטין ולא ידע מאי רטין, ע"כ.

51. מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, הובא במועדי ישרון דף 132, ובשו"ת דברי יציב אור"ח ח"ב סי' רלח אות ב, כתבו דאין נכון לעשות סיום אחר ו' אב. ועיין בערוך השלחן סי' תקנא סעי' כח וז"ל: ואנחנו לא נהגנו בסיום ואפי' כשאירע סיום בימים אלו. אנו מניחין הסיום עד אחר ט"ב כדי שנוכל לשמוח בשמחת הסיום לכבוד התורה כראוי, עכ"ל.

5: ACTIVITIES RESTRICTED DURING THE NINE DAYS 61

by relatives and friends, it is also a demonstration of camaraderie, a gesture of friendship, which in some measure serves as a rectification of the unwarranted hatred that was the underlying cause of the Destruction of the Second Temple and the present long and bitter exile.^[52]

ii. Who May Eat Meat at a *Siyum*

Each of those who completed the *sefer* for which the *siyum* is celebrated may partake of meat and wine at the meal. His immediate family (i.e., his wife and children), as well as those relatives and friends he would usually invite to a *siyum* celebrated during the rest of the year, may also partake of meat and wine. In addition, people who support the celebrants in their Torah study may eat meat or drink wine with them.^[53]

Many summer camps and yeshivos celebrate *siyumim* during the Nine Days. HaGaon Rav Moshe Feinstein, *zt"l*, ruled that since the entire yeshivah or camp eat their regular meals together, they are permitted to eat meat at the *siyum*.^[54] Although this logic is valid for a boys camp, it is not necessarily valid for a girls camp. Likewise, a hotel in which the guests are total strangers to one another may not serve meat or wine at a *siyum*, except to the celebrants and their families, as noted above.^[55]

52. בספר באוצר החיים הביא שהה"ק מצאנו היה עושה סיום מר"ח אב בכל יום עד ז' אב.

ובספר שיח שרפי קודש הביא בשם החי' הרי"ם שמנהג בין חסידים לעשות סיום מסכת בימים אלו שבית המקדש נחרב משום שנאת חינום ובסיום מסכת עבידנא יומא טבא לרבנן ושמחין זה עם זה והוא היפך שנאת חינום ותיקון לזה. ובספר שלחן מלאכים כתב ששמע מבעל קדושת יו"ט מסיגעט שהמנהג שמסיימים מסכת ועושין סעודה בבשר ויין כי חובה ומצוה עלינו לעשות פועל דמיוני על לעתיד שימים אלו יתהפכו לששון ושמחה.

ובקובץ האהל (מנחם אב שנת תשיח) העיד הגאון ר' אברהם סופר שאביו בעל התעוררות תשובה נהג ללמוד מסכתא ובכוונה השאירו סוף המסכת לימים שבין ר"ח אב לט' באב.

53. ביאור הלכה סי' תקנא סעי' י ד"ה וסיום.

54. מרן הגר"מ פיינשטיין וצ"ל, הובא בקיצור הלכות בין המצרים עמוד 8 אות 9. וע"ע בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' עב.

55. דלכאורה כל הסברא שמותר במחנה קיץ של בנים שאחד עושה סיום וכל הקעמפ